

ЗВІТ ПРО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У 2008 РОЦІ

Оприлюднено Бюро з питань демократії, прав людини і праці
Державного департаменту США

25 лютого 2009 року

(витяг)

УКРАЇНА

Україна, кількість населення якої становить 46 мільйонів чоловік, є республікою зі змішаною (президентсько-парламентською) формою правління із Президентом, котрого обирають прямим всенародним голосуванням, і однопалатним парламентом (Верховна Рада), що призначає Прем'єр-міністра. Останні вибори до Верховної Ради відбулися у вересні 2007 року. На думку міжнародних спостерігачів, під час цієї виборчої кампанії основні громадянські та політичні права було дотримано, що створило виборцям умови для вільного волевиявлення. У Верховній Раді, що складається з 450 народних депутатів України, представлені п'ять політичних партій і блоків. Цивільні посадовці здійснювали в цілому ефективний контроль над силовими відомствами.

Серед порушень у царині прав людини, що викликали найбільше занепокоєння, залишилися проблеми з міліцією та в системі виконання покарань. Серед них: випадки застосування тортур співробітниками правоохоронних органів, жорсткі умови тримання у в'язницях і місцях попереднього ув'язнення, а також безпідставне та невинувато тривале попереднє тримання під вартою протягом досудового слідства. Судовій системі бракувало незалежності, і вона потерпала від корупції. Процес повернення релігійного майна (реституція) державою залишався повільним. Залишалися проблемою насильство проти євреїв на побутовому рівні та антисемітські публікації, хоча кількість останніх і їхнє розповсюдження протягом року скоротилися. Серйозна корупція процвітала в усіх гілках влади. Серед побутових проблем спостерігалися насильство проти жінок і їхня дискримінація, в тому числі насильство у сім'ї та сексуальні домагання на роботі, а також насильство та дискримінація щодо дітей і поширення насильства щодо осіб неслов'янської зовнішності. Дискримінація ромів продовжувалася. Однією із серйозних проблем була торгівля людьми. Як і раніше, обмежувалося право найманих робітників об'єднуватися у професійні спілки за їх власним вибором та вести колективні переговори.

Протягом року влада закрила пункт тимчасового тримання нелегальних мігрантів "Павшине", що піддавався критиці тривалий час, і відкрила два пункти тимчасового перебування нелегальних мігрантів, умови тримання у яких відповідають міжнародним стандартам. Для відомчого контролю за дотриманням прав людини в роботі органів внутрішніх справ (ОВС) Міністерство внутрішніх справ створило Управління моніторингу

дотримання прав людини в діяльності ОВС з представниками в усіх областях.

ПОВАГА ДО ПРАВ ЛЮДИНИ

Розділ 1. Повага до гідності людини, включно з такими свободами, як:

<...>

Повернення майна (реституція)

Майно, експропрійоване за радянських часів у релігійних громад, поверталось повільно, частково через складне економічне становище в країні, внаслідок якого кошти для переселення мешканців були обмеженими. Крім того, задоволення запитів християнських, єврейських та мусульманських громад про повернення майна ускладнювалося боротьбою всередині громад за конкретні об'єкти майна. Державний комітет України у справах національностей та релігій (Держкомнацрелігій) заявив, що більшість будівель і предметів релігійним організаціям вже повернута і що повернення решти запитуваного майна ускладнюється тим, що у ньому розташовані державні установи, що воно представляє собою історичні об'єкти, або було передане у приватну власність. Держкомнацрелігій повідомив про брак державного фінансування для переселення організацій, що розташовані у таких будівлях. Він також відзначив, що вирішення питання про повернення майна часто належить до компетенції місцевих органів влади.

18 вересня Київрада повернула Православній церкві Київського патріархату будівлю колишнього монастиря на Трьохсвятительській вулиці.

26 жовтня Чернівецька міська рада ухвалила рішення про передачу будинку синагоги місцевій єврейській громаді.

* * *

в. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднань

Свобода мирних зібрань

Конституція України гарантує право на свободу зібрань, але у деяких випадках місцеві органи влади це право порушували. Оскільки національного законодавства щодо свободи зібрань не існує, на практиці застосовувалися Кодекс адміністративного судочинства та усталена практика. Крім того, місцеві чиновники часто зверталися до постанови радянських часів щодо свободи зібрань, що містить більше обмежень, ніж чинна Конституція.

Конституція містить положення, згідно яких демонстранти повинні заздалегідь інформувати владу щодо запланованих акцій. Залишена у спадок від радянської доби постанова, на яку часом посилювалася місцева влада, аби визначити термін завчасного

інформування, зобов'язує організації звертатися до місцевих органів влади по дозвіл не пізніше, як за 10 днів до запланованого заходу чи демонстрації. Такі дозволи, як правило, надавалися. На практиці ж несанкціоновані мітинги були поширеним явищем, причому більшість із них проходила без втручання міліції, накладання штрафів чи затримувань, хоча траплялися й деякі винятки.

За даними Міністерства внутрішніх справ, протягом перших дев'яти місяців року до адміністративної відповідальності за порушення організації та проведення масових заходів притягнуто 16 осіб.

Українських моніторингова група Інститут "Республіка" (PI) заявив, що більшість обмежень на свободу зібрань стосувалися протестів проти будівельних проектів і протестів проти інтеграції країни до НАТО та участі України у військових навчаннях "Сі Бриз". Інститут зазначив, що органи влади не забороняли демонстрації на підтримку інтеграції до НАТО, які проводилися пропрезидентською партією "Наша Україна". Натомість, згідно з Асоціацією незалежних журналістів Криму, правоохоронні органи на півострові обмежували свободу мирних зібрань тих груп, які намагалися провести заходи на підтримку НАТО, визнання Голодомору 1932 - 1933 років і Української повстанської армії (УПА), в той час як групам, що виступали проти цього, мітинги проводити дозволялося.

Влада заборонила проведення принаймні однієї акції на підтримку геїв, яку мала намір провести Миколаївська Асоціація геїв, лесбіянок та бісексуалів "Ліга". При цьому влада мотивувала рішення тим, що деякі релігійні організації були проти такого заходу і що останній міг призвести до порушення громадського спокою.

PI повідомив, що 3 липня районний адміністративний суд міста Одеси задовільнив апеляцію суду нижчої інстанції і заборонив Прогресивній соціалістичній партії (ПСПУ) проводити масові зібрання у районі селища Чорноморське, Одеська область, у період з 3 по 31 липня. ПСПУ мала намір провести акції протесту проти військових навчань в рамках "Партнерства НАТО заради миру", які були заплановані для проведення у той час.

5 березня Луганська філія Комітету виборців України (КВУ) оскаржила в адміністративному суді рішення Северодонецької міської ради від 25 січня, згідно з яким для проведення спортивних, музичних, релігійних і громадсько - політичних заходів у Льодовому палаці спорту необхідно було отримувати дозвіл міської ради та яке забороняло проведення у ньому всіх інших заходів. КВУ висловив стурбованість, що місцеві органи влади дозволятимуть проведення політичних заходів у цьому палаці залежно від своїх політичних уподобань.

Були поодинокі повідомлення про те, що для розгону несанкціонованих акцій протесту міліція застосовувала надмірну силу. Наприклад, Міністр внутрішніх справ Луценко визнав, що міліція застосувала надмірну силу 16 березня, коли розгоняла осіб, котрі протестували проти будівельних робіт на території Жовтневої лікарні у Києві.

Повідомлень про проведення розслідування чи пред'явлення обвинувачення у зв'язку із жорстким розгоном акції протесту проти спорудження пам'ятника Катерині Великій в Одесі у вересні 2007 року не було. Влада заборонила протести безпосередньо на місці. Не було також і повідомлень про хід або результати розслідування, яке у вересні 2007 року було розпочате по факту неспроможності одеської міліції та міських посадовців запобігти побиттю прихильниками проросійської організації "Єдина Батьківщина" українських націоналістів під час акції протесту.

<...>

с. Свобода віросповідання

Конституція та закон гарантують свободу віросповідання, і загалом влада поважала це право. Проте деякі релігійні меншини та нетрадиційні релігійні громади відзначали труднощі під час реєстрації, а також купівлі та оренди майна. Офіційної державної релігії в Україні нема, але інколи місцеві органи влади на своїй території віддавали перевагу релігійній більшості.

Відповідно до закону, для отримання статусу юридичної особи релігійна група повинна зареєструвати свої установчі документи (угоду про створення та статут) або як місцева, або як національна організація і повинна мати у своєму складі не менше 10 дорослих членів. Реєстрація є необхідною для ведення різної бізнесової діяльності, включаючи видавницьку, банківську справу і операції з майном. Духовне управління мусульман України повідомило про деякі труднощі з реєстрацією нових релігійних громад у Криму, що, на його думку, пояснюється політичною заангажованістю деяких місцевих органів влади.

Релігійні організації, включаючи членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, продовжували скаржитися, що, попри їхні неодноразові звернення, Верховна Рада так і не ухвалила законодавчі зміни, які мали надати їм право власності на земельні ділянки або на їхнє постійне користування. Як наслідок, їм доводиться сплачувати комерційні ставки за оренду землі, на якій розташовані місця відправлення культу й інші релігійні будівлі. Вони також заявляли, що, не зважаючи на їхні прохання про запровадження сприятливого податкового режиму, їхні організації не отримали звільнення від сплати податку на додану вартість.

Деякі релігійні громади мали труднощі з державними міськими адміністраціями Києва й інших великих міст при вирішенні питання про отримання дозволів на придбання землі, будівель або оренду офісних приміщень. Проте такі проблеми стосувалися не тільки релігійних груп і у багатьох випадках можуть пояснюватися скоріше фінансовими причинами, ніж упередженістю до тієї чи іншої релігійної громади.

2 вересня після протестів єврейської громади проти будівництва житлового будинку на місці колишнього єврейського цвинтаря у Вінниці міська влада дозволила перепоховати на цьому кладовищі останки людей.

Станом на кінець року, будівельні роботи на місці колишньої львівської синагоги та прилеглих будинків були зупинені до завершення археологічних розкопок. Представники єврейської громади протестували проти цього будівництва.

У серпні єврейська громада поновила попередні скарги, заявивши, що відкритий ринок "Краківський" у Львові розташовується на місці старовинного єврейського цвинтаря та що періодичні земляні роботи, що проводяться для спорудження ринкових кіосків, порушують святість кладовища. Громада закликала владу міста перенести ринок в інше місце. Міська влада запропонувала збудувати меморіальний парк на решті неосвоєної території цвинтаря в 2010 році, але при цьому пояснила, що не може перенести ринок, оскільки деякі споруджені на ньому будівлі, знаходяться у приватній власності.

Представники Української греко-католицької церкви у Криму скаржилися, що Ялтинська міська рада відмовилася виділити земельну ділянку під будівництво єдиної у місті греко-католицької церкви. Вони також відзначили небажання міської влади Сімферополя та Євпаторії виділити землю під будівництво церков.

Повернення майна релігійних громад, що було конфісковане за радянських часів, залишалося проблематичним.

Закон обмежує діяльність іноземних релігійних організацій та наводить вузький перелік видів діяльності, що дозволяється духівництву, проповідникам, викладачам й іншим представникам іноземних релігійних організацій. Втім повідомлень про те, що влада використовувала цей закон для обмеження діяльності таких організацій не було.

Влада продовжувала поглиблювати міжконфесійне порозуміння шляхом проведення частих консультацій із Всеукраїнською радою церков і релігійних організацій, яка представляє релігійні групи понад 90 відсотків релігійно активного населення. Рада проводила свої засідання кожні два чи три місяці і надавала своїм членам і представникам влади можливість обговорювати міжконфесійні питання. Місцеві адміністрації та місцеві релігійні лідери у більшості областей утворили обласні ради церков і релігійних організацій.

Прояви побутової нетерпимості та дискримінації

Тривали напружені відносини між Українською Православною Церквою Московського Патріархату (УПЦ - МП), Українською Православною Церквою Київського Патріархату (УПЦ - КП) та Українською Автокефальною Православною Церквою (УАПЦ), коли парафії робили спроби змінити юрисдикцію між цими церквами. Наприклад, після того, як парафія розподілилася між церквами, УПЦ МП, УПЦ КП і місцева влада так і не вирішили розбіжності щодо користування церквою Святої Трійці, що у селі Рохманів Тернопільської області. Інший приклад, УПЦ КП та УАПЦ так і не змогли дійти згоди у їхньому спорі про право власності на церкву Святого Георгія в Одесі. Цей спір виник внаслідок рішення протоієрея перейти із УПЦ КП до УАПЦ.

Вандалізм у релігійних місцях і щодо пам'ятників залишався проблемою. За

повідомленнями засобів масової інформації, у період із січня до середини травня Міністерство внутрішніх справ зареєструвало по усій країні 873 випадки наруги над місцями поховань. Мали місце також ряд випадків вандалізму у церквах і на цвинтарях.

3 березня невідомі вандали перекинули хрест, який був встановлений поблизу собору Різдва Христового (УПЦ МП) у Северодонецьку Луганської області на вшанування пам'яті жертв Голодомору радянських часів. Наприкінці березня вандали зруйнували дерев'яний хрест перед входом до Вірменського собору у Львові та обписали фасад церкви.

У середині квітня міліція затримала трьох учнів середньої школи, які пошкодили понад 100 могильних плит на двох християнських кладовищах у Добропіллі Донецької області.

25 червня два молодики понівечили святі місця та познімали ікони в домовому храмі Свято-Миколаївського монастиря (УПЦ-МП), що у Коропському районі Чернігівської області. Вони жорстоко побили двох послушників монастиря, які намагалися зупинити наругу над святинею. Один нападник був затриманий.

У липні кримська міліція затримала трьох студентів по обвинуваченню в нарузі над могилами на християнському цвинтарі. З квітня 2007 року по березень 2008 року підозрювані буцімто скоїли вісім актів вандалізму на одному із кладовищ Сімферопольського району.

Інформації про розслідування акту вандалізму в квітні 2007 року та нанесення фарбою антирелігійних написів на церкві УПЦ МП і могильних плитах в Ізмаїлі, Одеська область, а також про розслідування факту пошкодження у квітні 2007 року 35 могильних плит на мусульманському цвинтарі у містечку Софіївка, що поблизу Сімферополя, оприлюднено не було.

Протягом року міліція, як і очіувалося, не просунулася у своєму розслідуванні нападу на іноземного проповідника Свідків Іегови, що стався у 2006 році поблизу його будинку у Кременчуці, Полтавська область.

Повідомлень про хід розслідування акту вандалізму в квітні 2007 року, внаслідок якого було пошкоджено більше 400 могильних плит на цвинтарі у Маріуполі, оприлюднено не було.

Мала місце низка проявів антисемітизму, включаючи фізичні напади на євреїв і вандалізм проти будівель єврейської громади. Насильницький антисемітизм був частиною загальної кількості насильницьких злочинів на ґрунті ненависті, скоєних протягом року. Згідно з повідомленням "Джуїш енд Ізраел Ньюз" (Jewish and Israel News) від 10 квітня, один із п'яти злочинів, вчинених з мотивів ненависті за період із січня 2007 року, був спрямований проти євреїв. У листопаді В'ячеслав Ліхачов, який здійснює моніторинг ситуації з правами людини в Україні, повідомив, що за перші десять місяців року сталося п'ять антисемітських нападів на осіб і 10 актів вандалізму. Він зазначив, що у порівнянні із таким самим періодом 2007 року ситуація поліпшилася: тоді було вісім жертв нападів і 21 випадок вандалізму.

13 вересня група молодиків, викрикуючи непристойні антисемітські слова, напала на Вінницького рабина Шауля Горовіца, його молодшого сина та одного з друзів. Міліція затримала нападників. У вересні місцевий суд оштрафував їх за хуліганські дії.

У розслідуванні низки фізичних нападів на євреїв, що сталася у Житомирі у 2007 році, зрушень не було. Міська влада посилила патрулювання міліцейських нарядів поблизу синагоги, але єврейська громада залишалася занепокоєною своєю безпекою.

Синагоги, цвинтарі й пам'ятники жертвам Голодомору неодноразово були об'єктами актів вандалізму, особливо у Кіровограді, де протягом року вандали нападали на хоральну синагогу не менше трьох разів. За словами представників місцевої єврейської громади, правоохоронні органи не зрушилися з місця у розслідуванні цих інцидентів.

У листопаді 2007 року, а потім у квітні наступного року житомирські вандали підпалили на цвинтарі пам'ятник відомому єврейському духовному лідеру рабину Ахарону та намалювали антирелігійну символіку на його пам'ятнику. Після другого інциденту правоохоронці заарештували двох підлітків, які заявили, що вони розпалили багаття, щоб зігрітися, але полум'я випадково перекинулося на пам'ятник. Пояснень щодо написів надано не було, так само як і повідомлень про пред'явлення підліткам обвинувачень.

Мала місце низка інцидентів, у яких на адресу євреїв і представників інших груп викрикувалися слова ненависті. Наприклад, 16 травня група молодих осіб із екстремістських націоналістичних угруповань УНА-УНСО та Української Націонал-Трудової партії зібралися перед Посольством Росії у Києві та викрикували антисемітські та антиросійські гасла.

У малотиражних виданнях та бюлетнях, що друкувалися нерегулярно, часто з'являлися статті антисемітської спрямованості, в той час як у національній пресі такі статті публікувалися рідко. Міжрегіональна академія управління персоналом (МАУП), яка, за деякою інформацією, отримує великі кошти із декількох владних джерел Близького Сходу, залишалася найбільш затятим видавцем антисемітських матеріалів, хоча обсяг друку таких публікацій у порівнянні з 2007 роком зменшився. МАУП, навчальний заклад, у якому навчається понад 50 000 студентів, публікувала щомісячний журнал "Персонал" та щотижневу газету "Персонал +", які є предметом триваючого кримінального розслідування, порушеного Генеральною прокуратурою України.

За даними Асоціації єврейських організацій та громад України (ВААД), за період із січня по березень національні друківані засоби масової інформації опублікували 17 антисемітських матеріалів проти 147 у третьому кварталі та 75 у четвертому кварталі 2007 року. На думку Асоціації, "різке скорочення" загальної кількості антисемітських матеріалів пояснюється поступовим згортанням МАУП її антисемітської кампанії. У попередні роки на МАУП припадало приблизно 90 відсотків усіх опублікованих антисемітських матеріалів.

У березні Верховний Суд України відхилив позов МАУП проти Єврейської конфедерації України та її видання - "Єврейський спостерігач". Цей позов був поданий у зв'язку зі

статтями, які критикували діяльність МАУП, спрямовану проти єврейської громади та сіонізму. Натомість справа за позовом МАУП проти Київського міського голови у зв'язку з його наказом від травня 2007 року про ліквідацію книжкового кіоску МАУП, розташованого поблизу меморіалу "Бабин Яр", станом на кінець року вирішена ще не була.

Дехто з лідерів єврейської громади критикував Президента Ющенка за його рішення 2007 року нагородити посмертно Романа Шухевича, лідера Української Повстанської Армії. Вони стверджували, що ця суперечлива постать під час Другої Світової війни допомагала нацистам винищувати українських євреїв.

29 липня члени програми для єврейської молоді під назвою "Зірки" були побиті у бійці із сусідами, що розпочалася зі скарги на занадто великий галас. Під час бійки сусіди виголошували антисемітські гасла. Один із активістів виприснув у нападників шкідливий газ. Жоден із учасників бійки серйозно не постраждав.

У серпні на дошці об'яв, що знаходилася біля Російського православного кафедрального собору у Кам'янець-Подільському, були знайдені постери із закликами бойкотувати кошерну продукцію. (Цей собор протягом останніх десяти років перебував у ремонті і відповідно був закритий для відвідувачів). Старші духовні особи засудили матеріали, що були розміщені на дошці об'яв організаціями, які начебто представляли православну церкву.

18 вересня у Херсоні два єврейських лідери, Олександр Вайнер - директор Херсонського благодійного центру єврейської громади, та Віталій Бронштейн - керівник херсонської філії ради регіонів Єврейської конференції України, звинуватили члена міської ради Сергія Кириченка в антисемітській пропаганді. За їхніми словами, Кириченко неодноразово виступав на місцевому радіо-шоу "Вік" з обвинуваченнями на адресу євреїв у тому, що вони грабують населення України та планують поневолити українців і винищити усіх слов'ян.

Влітку СБУ у Кіровограді викрила змову групи ультраправих екстремістів, яку очолював колишній співробітник міліції та яка планувала висадити у повітря Кіровоградську хоральну синагогу. Сергій Ткачук, керівник місцевого СБУ, сказав, що лідери цієї групи вивчали літературу про нацистську Німеччину та Гітлера і планували напади на місцевих євреїв. За деякою інформацією, ця група також мала намір здійснити напади на іноземців. Члени групи були затримані, але пізніше звільнені з-під варти після того, як правоохоронці пригрозили їм кримінальним переслідуванням, якщо вони продовжуватимуть свою кримінальну діяльність. 7 жовтня УНІАН повідомила, що СБУ передало цю справу до Кіровоградської міської прокуратури для подальшого розслідування.

22 листопада представники Полтавського обласного Товариства політичних в'язнів і репресованих на земельній ділянці, відведеній у Полтаві для синагоги, встановили сім дерев'яних хрестів. За словами представників цього товариства, хрести були встановлені з нагоди річниці організованого Сталіним Голодомору, і вони не знали, що ця ділянка

призначалася для будівництва синагоги. Рабин Йосиф Іцхак Сегал заявив, що це була провокація, спрямована на розпалювання у місті релігійної ворожнечі. Офіс полтавського міського голови кваліфікував спорудження цих хрестів на земельній ділянці як несанкціоноване і незаконне. Невідомі особи 26 листопада демонтували хрести.

4 грудня у Рівному вандали побили вікна у синагозі. Особи цих вандалів встановлені не були, і, станом на кінець року, міліція продовжувала розслідування.

19 грудня члени ультра-правої партії Свобода у Львівській міській раді вимагали притягнути до відповідальності лідерів однієї львівської єврейської організації за розповсюдження у школах міста кінофільму про винищення львівської єврейської громади під час Другої Світової війни. Представники зазначеної політичної партії заявили, що у цьому фільмі місцеві мешканці були показані невірно.

Більш докладну інформацію див. у [Міжнародному звіті про свободу віросповідання](#) .

* * *

Національні/расові/етнічні меншини

Конституція та Закон України 1992 року "Про національні меншини" містять загальні гарантії захисту етнічних груп, але у законі йдеться лише про громадян. Конституція забороняє дискримінацію за расовою, політичною, релігійною, етнічною приналежністю, а також за кольором шкіри, соціальним походженням, ґендерну дискримінацію та за іншими ознаками, але законів для виконання цього положення не існує. Однією з серйозних проблем було неналежне ставлення до національних меншин й іноземців неслов'янської зовнішності.

Розпалювання ненависті на етнічному чи релігійному ґрунті карається статтею 161 Кримінального кодексу. Хоча у попередні роки правозахисні організації висловлювали стурбованість тим, що вимога закону доводити наявність "прямого умислу", включаючи доведення завчасно обдуманого наміру, ускладнюють практичне застосування цієї статті, протягом року за результатами судових розглядів справ про злочини, пов'язані із розпалюванням етнічної чи релігійної ворожнечі, було винесено чотири обвинувальних вироки. Однак стаття 161 застосовувалася рідко, тому що міліція та прокуратура намагалися кваліфікувати расистські злочини за статтями про хуліганство чи інші злочини, які було легше розслідувати.

Закон про друковані засоби масової інформації передбачає можливість припинення друку видань, якщо вони сприяють розпалюванню релігійної чи етнічної ворожнечі. На практиці ці положення не застосовувалися.

Протягом року міжнародні та українські правозахисні організації відзначали існування ознак зростання етнічної нетерпимості та безкарності осіб, винних у вчиненні актів насильства. За даними НУО, останніми роками ксенофобські напади стали більш систематичними та жорстокими, хоча деякі посадовці спростовували наявність

ксенофобії чи расизму та стверджували, що інциденти на ґрунті ненависті були ізольованими і не можуть бути підставою, щоб говорити про тенденцію. 2 квітня Кабінет міністрів прийняв рішення утворити міжвідомчу робочу групу з питань протидії расизму, ксенофобії та дискримінації. До складу цієї групи входять представники міністерств юстиції, внутрішніх справ, закордонних справ, освіти та науки, а також СБУ, Держкомнацрелігій й інших установ і НУО. Ця робоча група протягом року проводила засідання та подала на розгляд Кабінету міністрів дворічний план заходів, який був затверджений ним у серпні місяці.

Статистику про злочини, скоєні на ґрунті ненависті, знайти було важко. Підрозділ, що у Міністерстві внутрішніх справ опікується подібними злочинами, статистику зареєстрованих злочинів на ґрунті ненависті не вів. Правозахисні групи відзначали, що міліція часто не хотіла визнавати існування вмотивованої етнічними міркуваннями злочинності та кваліфікувала такі інциденти як "хуліганство". На думку НУО, у кримінальних повідомленнях міліції зафіксовано лише 5 - 10 відсотків усіх злочинів, вчинених на основі ненависті.

Хоча офіційної статистики не існує, правозахисні моніторингові групи повідомили, що протягом року було здійснено більше 70 расистських нападів. Об'єктами цих нападів були переважно вихідці країн Близького Сходу, Азії та Африки. П'ять нападів, які були вчинені у Києві, закінчилися для потерпілих фатально. Асоціація громадських організацій "Ініціатива розмаїття" зареєструвала 63 насильницьких та 18 ненасильницьких інциденти, які сталися на ґрунті расизму.

27 січня у Києві був убитий 19-річний біженець із Конго. За підозрою у причетності до цього вбивства міліція затримала двох молодиків. 10 липня засоби масової інформації повідомили, що, хоча попередні докази свідчили про причетність скінхедів, слідчі відмовилися порушувати справу по обвинуваченню у вчиненні злочину на ґрунті ненависті і вирішили, що головним мотивом злочину було хуліганство. Станом на кінець року, розслідування цієї справи продовжувалося.

8 березня був убитий 39-річний біженець зі С'єра-Леоне. 12 березня міліція затримала двох підозрюваних підлітків. Обидва підозрювані заявили, що належать до групи скінхедів. Станом на кінець року, обидва трималися під вартою, розслідування вбивства продовжувалося.

29 травня на одному із ринків невстановлені особи вбили 40-річного нігерійця. За заявою міліції, мотив нападу був невідомий. 3 червня УВКБ ООН і МОМ, до яких приєдналися приблизно 30 правозахисних організацій, зробили заяву, у якій закликали українську владу провести ретельне розслідування, включаючи можливість расових підстав для цього вбивства.

10 січня приблизно 10 молодиків на одній із автобусних зупинок, що біля станції метро "Шулявка" у Києві, напали на директора Африканського центру у Києві Чарльза Асанте Єбоа. Міліція сказала Асанте Єбоа, який отримав серйозні поранення, що мотивом цього нападу було пограбування, а не расова нетерпимість. Чотирьох підозрюваних було

затримано, але пізніше звільнено з-під варти.

Протягом року за злочини, вчинені проти іноземців, суди винесли вироки низці осіб. 17 квітня Дарницький районний суд міста Києва виголосив вирок у справі про вбивство у Києві у 2006 році 47-річного нігерійського лікаря Куноуна М'еві Годді трьома молодиками, котрі, очевидно, мали зв'язки з місцевими угрупованнями скінхедів. Суд визнав винними двох підсудних за вчинення злочину на ґрунті расової ненависті та засудив їх до 11 та 4 років позбавлення волі. Третій підсудний уник покарання через його малолітній вік.

17 квітня Подільський районний суд міста Києва, спираючись на статтю 161 Кримінального кодексу, виніс вирок 18-річному скінхеду з позбавленням волі терміном до трьох років за напад у жовтні 2007 року у Києві на японського туриста.

Вебсайт єврейської громади Києва повідомив, що 22 квітня один із судів Кіровограду визнав місцевого шкільного вчителя Миколу Якимчука винним у розпалюванні етнічної ненависті та проведенні антисемітської пропаганди серед учнів. ГПУ повідомила, що пізніше Якимчука було помилувано.

5 травня засоби масової інформації повідомили, що Апеляційний суд міста Києва визнав чотирьох осіб винними у скоєнні вмотивованого ненавистю злочину та призначив покарання кожному з них терміном до 13 років позбавлення волі за вбивство у 2007 році громадянина Кореї Канга Йонгвонга. Підсудні, які мали зв'язки з однією екстремістською групою, заявили, що то був нещасний випадок.

Інформації про хід розслідування низки інцидентів, що мали місце у 2007 році та, можливо, були вмотивовані расовими чи етнічними міркуваннями, оприлюднено не було, включаючи спробу скінхедів увірватися до львівського нічного клубу, щоб зірвати концерт, який давали прибічники білоруського антифашистського руху; убивство ножем у лютому місяці 34-річного грузина Моріса Джугашвілі; арешт організатора березневої ходи ультра-націоналістів, яку було проведено у Києві на знак протесту проти присутності на Шулявському ринку міста Києва африканських торговців; вбивство ножем у березні чоловіка ірано-українського походження біля Лук'янівського ринку міста Києва; вбивство ножем у Києві у червні 43-річного іракського біженця.

Як заявило Міністерство внутрішніх справ, різанина, що сталася у Києві у 2006 році у Національному авіаційному університеті та закінчилася загибеллю студента з Гамбії Ламіна Жаржу, расових мотивів не мала. Міліція затримала чотирьох осіб, які, за її твердженням, вбили студента з метою пограбування.

В одній із заяв, що її протягом року зробила Міжнародна Амністія, остання дійшла висновку, що "невідповідні положення в законодавстві, слабке реагування міліції та небажання визнати усю серйозність умотивованих расизмом злочинів призвели практично до безкарності виконавців расистських злочинів".

Однією з невирішених проблем залишалися утиски расових і етнічних меншин з боку правоохоронних органів. Були повідомлення, що міліція інколи затримувала темношкірих

осіб для безпідставних перевірок документів, в той час як осіб із світлим кольором шкіри перевіряли рідко. 27 березня районний адміністративний суд міста Харкова відмовився розглянути позов місцевого адвоката, вірмена за походженням, який тривалий час мешкає у Харкові. Позивач заявив, що міліція регулярно його зупиняла для встановлення особи через його зовнішній вигляд. 29 липня Апеляційний адміністративний суд міста Харкова скасував рішення суду нижчої інстанції та постановив, що начальник місцевої міліції не поінформував чоловіка про його права під час затримання. Проте суд не погодився із його заявами про дискримінацію.

28 серпня іноземного громадянина африканського походження було затримано співробітниками київської міліції, коли він виходив із автобуса. Міліціанти побили його та забрали до райвідділу, де вони прив'язали його ременем до стільця і утримували у такому положенні протягом декількох годин. Потім його звільнили без висунення жодних обвинувачень. Постраждалий вважає, що його "вибрали" через етнічну приналежність. Міліція заявила, що затриманий був схожий на одного із підозрюваних у низці пограбувань таксистів, що мали місце у червні та липні. Міністерство закордонних справ пізніше повідомило, що винні у цьому інциденті співробітники міліції були притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

МА та українські правозахисні групи стверджували, що постраждали від ксенофобських нападів могли притягатися до відповідальності за самооборону. Наприклад, нігерієць Даніель Осаемор, на якого у Києві 19 лютого був здійснений напад трьома молодиками і який отримав ножові поранення, був у подальшому обвинувачений у хуліганстві, оскільки вдарив одного із нападників.

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості і українські моніторингові НУО констатували посилення расової ненависті та ксенофобії внаслідок діяльності скінхедів та неонацистських угруповань, футбольних хуліганів, а також місцевих неонаціоналістичних організацій, як, наприклад, незареєстрована Українська Націонал-Трудова партія, організація "Патріот України", Український рух проти нелегальної іміграції та Національна дія "РІД". Уповноважений Верховної Ради з прав людини Ніна Карпачова розпочала перевірку заяв про те, що 23 березня екстремістські політичні групи провели факельний марш у студентському містечку Національного технічного університету у Києві, виголосивши анти-імігрантські гасла. Засоби масової інформації та НУО також повідомляли про заходи, що їх молодіжні екстремістські угруповання проводили на знак протесту проти нелегальних мігрантів і іноземних студентів у Харкові, Тернополі, Чернівцях і Чернігові.

29 травня Держкомнацрелігій зробив заяву, у якій висловив стурбованість з приводу того, що на вебсайті однієї радикальної групи була розміщена погроза на адресу Мрідули Гош зі Східноєвропейського інституту розвитку, індіанки за походженням, яка брала активну участь у протидії ксенофобії. Держкомнацрелігій просив СБУ, ГПУ та Міністерство внутрішніх справ дати правову оцінку цій Інтернет - публікації. Зрештою матеріал із погрозами з вебсайту був знятий.

За даними Українського державного інституту міжнародної освіти, в Україні протягом

року навчалось 45 000 іноземних студентів зі 134 країн світу. Дослідник Програми імені Фулбрайта дійшла висновку, що навчальне середовище було для іноземних студентів небезпечним. У 2007 - 2008 роках на іноземних студентів було здійснено 15 нападів, а одного студента було вбито.

Роми наражалися як на дискримінацію з боку влади, так і на дискримінацію з боку суспільства. За даними груп захисту прав ромів, у країні нараховувалося 400 000 ромів, в той час як, за офіційної статистикою, їх було 47 600. Така розбіжність статистики частково пояснювалася браком юридичної документації та даних на багатьох членів ромської громади.

Представники груп ромів й інших меншин заявляли, що співробітники міліції систематично ігнорували факти насильства проти них, а інколи і підбурювали до нього. 17 липня Європейський центр із прав ромів (ЄЦПР) написав Міністру внутрішніх справ Юрію Луценку листа, у якому висловив стурбованість неспроможністю системи правосуддя припинити "серйозні порушення основних прав ромів".

31 березня ЄЦПР направив листа голові Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації, у якому висловив стурбованість тим, що засоби масової інформації у своїх публікаціях пов'язують ромів зі злочинністю та тим, що у повідомленнях про злочини робляться неприйнятні посилання на ромську національність. Ромський Жіночий Благодійний Фонд "Чіріклі" виказав занепокоєння, що в одній із програм, яка 25 березні транслювалася на приватних каналах "1+1" і "П'ятому" та була повторена УНІАН, роми змальовувалися як злочинці, що, начебто, продали у рабство в Одеській області 50 безробітних і малозабезпечених громадян. Інформація для цієї програми була надана прес-службою УМВС в Одеській області.

Були деякі повідомлення про співробітництво влади із ромською громадою. Голова Конгресу ромів України Петро Григориченко був членом Ради з питань етнонаціональної політики при Президентові України та членом дорадчої ради НУО при Держкомнацрелігій.

Конституція гарантує "вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України", але організації та політичні партії російськомовної громади скаржилися, що повсюдне широке використання української мови у школах, на вступних іспитах, у засобах масової інформації та судах ставить їх у несприятливе становище.

Інформації про хід розслідування інциденту, що стався у 2006 році у Луганській області, коли Сергій Мельничук побив Арсена Клінчаєва у суперечці про використання української мови, оприлюднено не було.

Представники української громади та кримських татар скаржилися на дискримінацію з боку етнічної російської більшості у Криму та місті Севастополі і закликали, щоб українській мові та мові кримських татар був наданий у Криму такий самий статус, як і російській. На початку року голова Республіканського комітету у справах

національностей та депортованих громадян Автономної Республіки Крим повідомив, що на півострові було зареєстровано 264 500 кримських татар. Державний комітет у справах національностей і релігій повідомив, що за перші дев'ять місяців року на переселення та інтеграцію кримських татар влада асигнувала 40,8 мільйонів гривень (приблизно 5,3 мільйонів дол. США).

Кримські татари стверджували, що через дискримінацію з боку кримських посадовців на місцях вони були позбавлені рівних можливостей у працевлаштуванні у місцевих адміністраціях і що пропагандистські кампанії, особливо проросійських груп, розпалювали ворожнечу до них серед інших мешканців півострова.

1 квітня прес-служба Меджлісу кримських татар оприлюднила інформацію про те, що у Сімферополі на стінах різних будівель були намальовані ворожі до кримських татар написи. Ці написи з'явилися невдовзі після публікації в одній із місцевих газет провокаційної статті.

7 липня у кримському селі Красногвардейское невідомі вандали пошкодили тамгу, національний символ кримськотатарського народу, у меморіальному комплексі жертвам геноциду проти кримських татар. Місцевий меджліс і депутати райради поінформували про це правоохоронні органи та місцеву владу.

16 липня радіо "Свобода" повідомило, що уряд Криму видав розпорядження про створення єдиного реєстру репатрійованих осіб, мотивуючи це рішення тим, що такий реєстр допоможе вирішити їхні земельні проблеми. Перший заступник голови Меджлісу кримських татар Рефат Чубаров заявив, що такий реєстр є неконституційним і може бути джерелом розголошення приватної інформації.

Духовне управління мусульман у Криму висловило стурбованість тим, що Верховний Суд не скасував постанову Вищого господарського суду від 7 жовтня, якою було підтримане рішення про заборону будівництва Соборної мечеті у місті Сімферополі. 28 лютого депутати Сімферопольської міської ради скасували своє рішення від 10 січня про виділення земельної ділянки під будівництво мечеті та визначили іншу менш бажану ділянку.

Інформації про подальший розвиток подій у наступних інцидентах оприлюднено не було: напад на прес-секретаря Меджлісу Лілію Муслімову у січні 2007 року; сутичка між кримськими татарами і місцевою міліцією через земельний спір у 2007 році, в результаті якої було заарештовано 10 осіб; сутички, що відбулися на плато Ай-Петрі між кримськими татарами і міліцією у листопаді 2007 року, коли було застрелено одного кримського татарина.

11 березня засоби масової інформації повідомили, що Демократичний союз угорців України висловив стурбованість з приводу зростання в українських ЗМІ кількості заяв антиугорського характеру.

Русини (рутени) продовжували наполягати на офіційному визнанні їх окремою етнічною

групою, зауважуючи, що влада сусідніх з Україною держав визнала їх як меншину.

Інші прояви нетерпимості та дискримінації у суспільстві

Особи з ВІЛ/СНІД, чисельність яких, за статистикою міжнародних організацій, складає 440 000 осіб, піддавалися повсюдній дискримінації та мали обмежений доступ до лікування. Хоча законодавство щодо СНІДу передбачає захист прав осіб, які живуть із ВІЛ/СНІД, застосовувалося воно слабо, а державне фінансування процесу лікування було недостатнім. Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, відзначила, що особи з ВІЛ/СНІД зазнавали дискримінацію на робочих місцях; втрачали роботу без оскарження у суді; наражалися на утиски з боку правоохоронців, прокурорів і судових органів; їх також піддавали соціальній ізоляції та стигматизації у суспільстві.

Організація із захисту прав геїв і лесбійок "Наш мір" відзначила, що політичні та релігійні лідери демонстрували байдужість або вороже ставлення до спільноти геїв. Члени гомофобного громадського руху "Любов проти гомосексуалізму" повідомили, що у лютому вони отримали листи підтримки від двох народних депутатів України із блоку Юлії Тимошенко Ігоря Єреська та Віталія Барвіненка, які кваліфікували гомосексуалізм як загрозу національній безпеці. В іншому листі підтримки, який був надісланий цій самій організації Ганною Герман, головою Комітету Верховної Ради з питань свободи слова та інформації, членом Партії регіонів, вона писала, що державні органи зобов'язані вжити термінових заходів для припинення "популяризації гомосексуалізму, лесбійства, й інших сексуальних збочень, які не відповідають моральним принципам суспільства".

22 лютого ГПУ порушила кримінальну справу проти редакційних працівників газети "Gay.ua", друкованого органу організації "Наш мір", який начебто поширював порнографію. За словами представників організації "Наш мір", газета розповсюджувалася серед обмеженого числа передплатників, в той час як відверті еротичні матеріали можна було легко придбати у газетних кіосках.

Серед інших проблем були повідомлення про утиски геїв міліцією, погрози з боку міліції розповісти сім'ям і роботодавцям геїв про їхній стиль життя та відсутність для геїв доступу до медичного лікування та до інформації про профілактику ВІЛ/СНІД.

* * *

Інститут релігійної свободи, м.Київ

www.irs.in.ua

Джерело: Посольство США в Україні

[ПОВНИЙ ТЕКСТ](#) , *українська*

[ПОВНИЙ ТЕКСТ](#) , *англійська*